

דברי יושב ראש האגודה, ד"ר עמית קמה

הכנס ה-26, 18 באפריל 2024

ברוכות הבאות וברוכים הבאים לכנס העשרים ושישה של האגודה הישראלית לתקשורת. בראשית, אני מבקש להודות לוועדת הכנס: ורד אלישר, יובל גוז'נסקי ורועי דודזון. ובמיוחד אני מודה לצחי חייט וקרן צור איל, שטרחו ועמלו להכין את הכנס. מלגאית האגודה, טניה זילברשטיין, עמלה רבות בארגון הכנס. היא יד ימיני ואני מודה לה על הסיוע החיוני. אני גם מבקש להודות מקרב לב לאוניברסיטת רייכמן ולסגל שלה על האירוח הנדיב והארגון המוצלח. לבסוף, תודות לכל המציגות, השופטות ויושבי-הראש שבזכות כולכם הצלחנו להפיק כנס מרשים ועשיר. הכנס הנוכחי מצומצם יחסית לשנים קודמות. על אף הנסיבות העכורות שבוודאי השפיעו על הרצון וההשקעה, אני שמח לבשר שישנן שמונים ושלוש הרצאות. זה בהחלט מספר מכובד. כדאי לציין שחלק בלתי מבוטל מן ההרצאות עוסק באופן ישיר באירועים אקטואליים, החל ממגפת הקורונה, דרך המחאות למיניהן וכלה בשבעה באוקטובר והמלחמות בישראל ובאוקראינה. מחקרים אלו בוחנים השתקפויות תקשורתיות של ענייני השעה הבוערים ומלמדים על החיוניות והרלבנטיות של חקר התקשורת להבנת המציאות העכשווית.

חשרת עננים שחורה אופפת אותנו מכל עבר. תחושת המחנק גוברת ולצידה אזלו המילים לנוכח האירועים המחרידים, המלווים אותנו בחצי השנה האחרונה. הגרון כבר ניחר מזעקות שבר. האוזן והעין כבר אינן מסוגלות לקלוט את עוצמת הטלטלות הבלתי-מרפות. כאב פושה בכל רמי"ח אברינו ונדמה כאילו אין לו מרפא.

כזכור, בכנס הקודם הבעתי חרדות וחששות מפני התהליכים, שאיימו על הדמוקרטיה והתקשורת. ראשי המדינה פעלו במלוא המרץ כדי להטיל מומים במערכת התקשורת והפיכתה לזרוע של שלטון תאב שררה. האיומים הללו היו חלק מתהליכים, שביקשו לפרוס את המארג הדמוקרטי והצעידו את החברה הישראלית על עֶבְרֵי פִּי פֶּחַת. בחודשים שלאחר הכנס היה נראה כאילו המאבקים השונים ורחבי-ההיקף מצליחים לעכב מעט את המימוש של ערעור היסודות הדמוקרטיים. אבל המציאות מלמדת כי הנהגת המדינה לא פוסקת מלפגוע באושיות הדמוקרטיה. ממש בימים אלו נחקק חוק דֶרְקוֹנִי לפיו שר התקשורת רשאי להורות על הפסקת שידורים של ערוץ זר בתואנה שהוא פוגע בביטחון המדינה. למרבית התדהמה, כמעט שני-שלישים מחברי הכנסת הצביעו בעדו.

חלפו רק חודשים בודדים מאז שנשאתי את דבריי, והחברה הישראלית מצאה את עצמה על סף תהום. יש שיאמרו שאפילו ממש נפלנו לתוך השאול. מזה כחצי שנה רבים מאיתנו חווים טראומה מתמשכת. חלקנו אף נפגעו באורח מוחשי. והנורא מכל הוא שאין באופק כל רמז לעתיד טוב וראוי. יתרה מכך, לא רק המלחמה והטבח מחוללים שְׁמוֹת, גם מנהיגי המדינה וראשי גופים שונים, וראוי לציין גם מוסדות אקדמיים, אינם חדלים מלדהור להמשך ההידרדרות. המאבק שלהם בתקשורת ובחופש ההבעה לא חדל, ולאחרונה הם אפילו מנסים לפגוע במערכת ההשכלה הגבוהה ובמדע, ובמיוחד בתקציבים שלה. שינויים חקיקתיים לצד מהלכים מעשיים אחרים עלולים לפגוע באורח

אנוש בעקרונות הבסיסיים של חופש הביטוי והזכות לדעת. כוחן הביקורתי של תקשורת עצמאית ושל הבעת דעות משוחררות מכבלי השררה מהווה את ליבה הפועם של הדמוקרטיה. אולם, המהלכים האורבים לנו מהווים תמרור אזהרה חמור. הניסיון ההיסטורי והעכשווי מראה שללא מפה תקשורתית ראויה ומגוונת וללא פעילות אינטלקטואלית חופשית לחלוטין, קיצה של הדמוקרטיה מתקרב בצעדי ענק.

כזכור, בשנה שעברה הקמנו צוות חירום להתנגדות לחוק התקשורת שהוצע. העברנו את ההסתייגויות שלנו לוועדת הכלכלה בכנסת. למרבית האירוניה, הוזמנו בתחילת אוקטובר לדיון בוועדה כדי להציג את ההסתייגויות שלנו לחוק. הישיבה לא התקיימה, מן הסתם, וקשה לדעת היכן הדברים נמצאים כיום.

אני מבקש להדגיש את מחשבותיי הנוגות לנוכח פני המציאות, המתקדֶרֶת לנוכח עינינו בעת המטורפת הנוכחית. האיומים והסנקציות מבית ומחוץ מחוללים אווירה של חשש ופחד. מכל עבר ניבטים אלינו רמזים לאבדן הדרך שלנו כפרטים, כאינטלקטואלים, כאזרחיות ובאופן גורף של החברה הישראלית כולה.

בנוסף לכל מארג הסכנות והאיומים הכלליים הללו, אני רוצה להביע את זעזועי העמוק גם מחדירתם של צעדים לא דמוקרטיים אל תוך מה שאמור להיות מגדל שן אקדמי חסין וחסון. ממש לתוך דלת אמותינו חלחלו צעדים לא דמוקרטיים בעליל! החופש שלנו להביע את דעותינו ללא פֶחָל וְשָׁרָק היה אמור להוות בסיס איתן ליכולת שלנו לתפקד לא רק כמדענים, אלא גם כאינטלקטואלים. אינטלקטואלים הנעזרים ביכולת האנליטית ובידע שצברנו כדי לנתח את המציאות החברתית ואת המציאות הסמלית ולחוות עליהן את דעתנו והפרשנות שלנו לגביהן. החופש המדעי איננו אמור להיות מגודר רק לתחומי המחקר וההוראה שלנו. אסור בתכלית האיסור להגביל את האפשרות שלנו להביע את עמדותינו גם ואפילו בסוגיות דיומא.

בחצי שנה האחרונה נוכחתי לראות בהלם מוחלט ובחרדה איומה, כי ארבעה חברי אגודה הותקפו ללא רחם בגין הבעת עמדות, שאינן מתיישרות עם הלך הרוחות ההגמוני. דבריהם חוללו מהומה רבה בקרב הסטודנטים ובעקבותיהם הנהלות המוסדות, שבהם הם עובדים, נאלצו ליישר קו עם דרישות ההמון ולפרסם מעין התנצלות רויֶית הסתייגויות. התנצלות או הבהרה מסוג זה אינן מגינות עלינו ונדמות כאילו הן רק מנסות לרצות את המתקוממים. וכל זאת, במקום להגן באדיקות ובתוקף על חופש הבעה של חברי הסגל. אמנם אני מכיר רק ארבעה מקרים כאלו, אך הם מלמדים על מגמה מתחזקת לפיה מתרקם הרושם שאסור לנו להשמיע את קולנו, אם הוא איננו עומד בכללים של ההגמוניה הפוליטית. כל חריגה מן הקונסנזוס המדומיין עלולה לפגוע באופן אישי. סיפורים אלו עלולים להוות תמרור אזהרה לכולנו פן נעז להתבטא. ואזי, מה יהיו פניה של האקדמיה? לאור כל זאת, אני קורא בלהט לכל הנוכחות והנוכחים: שִׁוְמָה עלינו לשנס כוחות ולהיאבק בצוותא ככל יכולתנו, פן יבולע לכולנו.

ואם לא די בכל אלו, נדמה כי מוטלות עלינו מגבלות חדשות העלולות לפגוע קשות בעבודתנו. מסתבר שכתבי עת בין-לאומיים מסרבים להעביר כתבי-יד ישראליים לשיפוט. לדוגמה, חברת אגודה, פרופסורית בעלת-שם, שלזכותה פרסומים רבים, קיבלה בזה אחר זה בחודשים האחרונים לא מעט Desk rejection, שאין להם כל בסיס עובדתי סביר. אולי למעט העובדה שהיא ישראלית. הנימוקים לדחייה שקיבלה הפרופסורית דן נראים מופרכים וכמובן שאין אפשרות להסיק באופן ברור שהם קשורים לאזרחותה. האמנם מדובר במדיניות גורפת של כתבי עת? נטיית הלב של העורכים? בכל מקרה, אני מתקשה לראות איך אנחנו יכולים להיאבק בתופעה זו, אשר עלולה להכביד על כולנו באורח מהותי.

בשעות אלו מתקיימת הצבעה לוועד מנהל חדש. אני מקווה ומאחל שביחד ובשיתוף פעולה עם כל חברות וחברי האגודה נצליח ליזום ולקדם רעיונות לקידום ולחיזוק השפיות, החופש והדמוקרטיה. אני מאמין שהאגודה, מעבר לכך שהיא במהותה ארגון מקצועי גרידא, אמורה לשמש גם כמגדלור מצפוני ומוסרי והן כמנוע לשינוי חברתי ולטיפול הצדק.

בשנה שחלפה מאז האסיפה הכללית האחרונה, פעלנו במספר מישורים. ברצוני לדווח על שלוש פעילויות בלבד, משום שהקפדנו לשלוח עדכונים בכל עת:

- בחודש מאי התקיים במכללת תל אביב-יפו יום עיון "שפת הטלוויזיה" בשיתוף **האגודה הישראלית לחקר שפה וחברה**. ביום העיון השתתפו והרצו חברות וחברים משתי האגודות.
- האגודה מעניקה זו השנה השנייה מלגה על סך 20,000 ₪. ועדת המלגות בחרה לאחרונה במלגאי חדש, ניר ימיני. אני מאחל לו הצלחה רבה ושב ומודה לטניה על המסירות העמוקה שלה.
- בכנס מתקיים מושב ייחודי בפעם השנייה בשיתוף עם ארגון מקביל, **איגוד האינטרנט הישראלי**.

אני מאחל לכולנו כנס מרתק ומעורר חשיבה.

נראה בכנס הבא באוניברסיטת חיפה.